

Тетяна Батанова,

науковий співробітник,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

вул. Володимирська, 62, Київ, 01601, Україна

e-mail: batanova@nbuv.gov.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8407-9649>

**ДОКУМЕНТИ З ІСТОРІЇ ЄВРЕЙСЬКОГО
ПРЕДСТАВНИЦТВА Й ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРЕЙСЬКИХ
ПАРТІЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ЦЕНТРАЛЬНІЙ РАДІ:
МЕМУАРИ ТА ЛІТЕРАТУРНІ ТВОРИ
ПОЛІТИЧНИХ І ГРОМАДСЬКИХ ДІЯЧІВ**

Проаналізовано інформаційний потенціал таких матеріалів особового походження як мемуари та літературні твори, написані єврейськими політичними й громадськими діячами відразу після подій 1917–1918 рр., коли п'ять єврейських політичних партій активно долучалися до роботи в Українській Центральній Раді й створення органів єврейського представництва в Українській Народній Республіці. Застосовано аналітичний, історико-порівняльний, причинно-наслідковий та інші загальнонаукові методи, а також методи дослідження у галузі документознавства, джерелознавства та методи аналізу тексту (дискурс-аналіз, історичний, біографічний). *Наукова новизна* дослідження полягає у вивченні й аналізі інформаційного потенціалу документальних матеріалів особового походження, написаних єврейськими політичними й громадськими діячами відразу після революційних подій 1917–1918 рр. Крім матеріалів українською та російською мовами, особливої уваги заслуговують їдишомовні спогади та літературні твори, частина з яких була перекладена й таким чином введена до наукового обігу в останні роки.

У статті здійснено огляд і проаналізовано інформаційний потенціал мемуарів безпосередніх учасників революційних подій доби Української Центральної Ради: голови Генерального секретаріату Володимира Винниченка, першого міністра з єврейських справ Мойсея Зільберфарба та політичних діячів Аврама Ревуцького, Олексія Гольденвейзера, Соломона Гольдельмана й Арнольда Марголіна, а також їдишомовних творів громадських діячів та письменників, які жили в Україні у ті роки, – автобіографічного сатиричного роману Дер Тункелера «Мандри Біньяміна Четвертого: з українського хаосу» (Нью-Йорк, Варшава, 1920) та роману-

© Т. Батанова, 2022

утопії Бен Якова «Еденія: у місті майбутнього» (Харків, 1918). Залучення таких документів особового походження значно збагачує дослідницький репертуар джерел того часу, адже дає змогу не лише доповнити джерела до історії єврейського представництва та діяльності єврейських партій в Українській Центральній Раді, а й розширити уявлення дослідників про міжнаціональні взаємини, революційний побут, сприйняття політики Української Центральної Ради пересічними громадянами.

Ключові слова: документи, єврейські політичні партії, єврейське представництво, Українська Центральна Рада, мемуари, літературний твір.

Актуальність дослідження полягає у вивченні документальної спадщини з історії діяльності єврейських партій в Українській Центральній Раді і створеного з їхніх представників Міністерства з єврейських справ, що сприятиме подальшому дослідженню різнобічного громадсько-політичного та культурного життя тогочасної України. Такі матеріали особового походження як мемуари та літературні твори, написані єврейськими політичними й громадськими діячами відразу після подій 1917–1918 рр., коли п'ять єврейських політичних партій брали активну участь у роботі Української Центральної Ради й долучалися до створення органів єврейського представництва в Українській Народній Республіці, можуть значно розширити уявлення дослідників про міжнаціональні взаємини, революційний побут, сприйняття політики Української Центральної Ради пересічними громадянами.

Аналіз досліджень і публікацій. Історія Української Центральної Ради та революційної доби 1917–1921 рр. загалом досить детально висвітлена в українській і світовій історіографії. Р. Я. Пиріг здійснив не одну наукову розвідку джерел з історії Української революції, і зокрема спогадів [9, 10] українських військових і політичних діячів. Мемуарну репрезентацію революції, біографії авторів, жанри та історію видання спогадів досліджувала Н. І. Любовець [7]. Різні аспекти історії євреїв в Україні того періоду були також серед тем вивчення багатьох науковців. Історію єврейського представництва [12] та українсько-єврейських взаємин у 1917–1920 рр. [13] вивчав Г. Абрамсон. Проте мемуари й літературні твори, написані єврейськими політичними й громадськими діячами відразу після подій 1917–1918 рр., які висвітлюють діяльність єврейського представництва та національних єврейських партій в Українській Центральній Раді, й досі потребують докладнішого вивчення, аналізу їхнього інформаційного потенціалу та включення до репертуару джерел з історії Української революції.

Мета публікації – проаналізувати інформаційний потенціал таких матеріалів особового походження як мемуари та літературні твори, написані єврейськими політичними й громадськими діячами відразу після подій 1917–1918 рр., коли п’ять єврейських політичних партій брали активну участь у роботі Української Центральної Ради й долучалися до створення органів єврейського представництва в Українській Народній Республіці.

Методологія дослідження включає застосування аналітичного, історико-порівняльного, причинно-наслідкового та інших загальнонаукових методів, а також використання методів дослідження у галузі документознавства, джерелознавства та методів аналізу тексту (дискурс-аналіз, історичний, біографічний).

Наукова новизна дослідження полягає у вивченні й аналізі інформаційного потенціалу документальних матеріалів особового походження, написаних єврейськими політичними й громадськими діячами відразу після революційних подій 1917–1918 рр. Крім матеріалів українською та російською мовами, особливої уваги заслуговують їдишомовні спогади та літературні твори, частина з яких була перекладена й таким чином введена до наукового обігу в останні роки.

Виклад основного матеріалу. Євреї України в 1917 р. отримали реальний шанс не лише на розвиток власної національно-культурної самобутності, а й на втілення програмових засад єврейських політичних партій, створених наприкінці XIX – початку XX ст., але фактично легалізованих і долучених до державного політично-громадського життя лише з революційними змінами після лютого 1917 р. П’ять єврейських партій – Бунд (Загальний єврейський робітничий союз у Литві, Польщі та Росії), Єврейська соціал-демократична робітничка партія «Поалей-Ціон» («Робітники Сіону»), Об’єднана єврейська соціалістична робітничка партія (ОЕСРП, інша назва – Фарейнікте), сіоністи та Єврейська народна партія (Фолкспартей) – працювали в Українській Центральній Раді в 1917–1918 рр. Саме за їхньої активної участі в законодавчій та виконавчій діяльності української влади 15 липня 1917 р. чи не вперше в історії був призначений віце-секретар з єврейських справ (пізніше – генеральний секретар і міністр із єврейських справ).

Оскільки компетенція віце-секретарів ніде точно не була визначена, то вже на перших засіданнях Генерального секретаріату в національних справах віце-секретар М. Зільберфарб розробив і запропонував до прийняття інструкцію з цього приводу. Про деталі ми дізнаємося з його спогадів [19, с. 4–6]. Документ мав дев’ять пунктів і, зокрема, визначав,

що робота віце-секретаря має бути спрямована на захист прав національних меншин України, а також на підтримку свободи розвитку внутрішнього національного життя. Віце-секретар мав розробляти й подавати свої законопроекти та державні адміністративні рішення Генеральному секретареві з національних справ. Без відома віце-секретаря не могло бути видано жодного рішення чи указу, що стосувався б внутрішнього життя національної меншини. Віце-секретар мав звертатися до інститутів національної меншини мовою меншини, а внутрішнє діловодство мало б вестися тією ж мовою. Передбачалося також створення національної ради поряд із кожним віце-секретарем для вирішення найважливіших питань внутрішнього життя. Отже, згідно з інструкцією, віце-секретарство не було якимось комітетом для збереження міжнаціонального миру та спокою, це був автономний урядовий орган зі своїми функціями, правами та обов'язками.

Збирання і дослідження документів з історії єврейських партій в Українській Центральній Раді розпочалися фактично одразу після припинення діяльності Центральної Ради. У 1919–1920 рр. у Києві діяло Товариство вивчення історії єврейського робітничого руху та революційно-соціалістичних напрямів в єврействі. До засновників товариства серед інших належали й відомі єврейські громадські та політичні діячі, колишні члени Української Центральної Ради Мойсей Зільберфарб (член ОЄСРП, колишній міністр з єврейських справ за Центральної Ради) і Мойсей Рафес (член Бунду). Обидва діячі видали свої спогади, що ґрунтувалися на документах і матеріалах, зібраних Товариством, а також на документах щодо діяльності єврейського представництва в Українській Центральній Раді.

Так, у 1919 р. М. Зільберфарб видав у Києві їдишомовну книгу про створення та діяльність міністерства з єврейських справ під назвою «Єврейське міністерство та єврейська автономія в Україні (Сторінка історії)» [19]. Автор включив до книги власні спогади як колишнього міністра (81 сторінка), а також 15 додатків (85 сторінок з окремою пагінацією), що містять документи міністерства, закони Української Центральної Ради, зокрема про національно-персональну автономію, вибори до єврейських громад, а також різні циркуляри стосовно життя єврейської національної меншини в Україні. Книга завершується додатком з робочим планом із рекомендаціями від Єврейської національної ради для наступного міністра з єврейських справ Вольфа Лацького (члена Єврейської народної партії), який був призначений на посаду міністра у квітні 1918 р. Англomовний переклад цієї книги [18] вийшов друком

аж у 1993 р. й містить лише 3 додатки документів, які є в оригіналі їдишем; україномовного перекладу досі немає.

Книга М. Рафеса «Два года революции на Украине. (Эволюция и раскол “Бунда”» («Два роки революції в Україні. (Еволюція та розкол “Бунду”»)) [11] була видана через рік у Москві і є досить відомою дослідникам, оскільки праця видана російською, її автор приєднався до комуністичної партії більшовиків і до 1938 р., коли був репресований, видав не один твір з історії єврейського робітничого руху, історії Бунду тощо.

У 1920 р. багато діячів Української Центральної Ради залишали країну після захоплення влади більшовиками й опинялися в еміграції. Тому в подальшому більшу частину спогадів про добу Української Народної Республіки друкували за кордоном, зокрема й спогади інших єврейських діячів: Олексія Гольденвейзера [4], Арнольда Марголіна [8] й через понад 40 років – Соломона Гольдельмана [5]. Ці спогади досить відомі дослідникам Української революції і є також цінними джерелами й до історії єврейського представництва.

Як впливає з багатьох опублікованих документів засідань Української Центральної Ради, а також зі спогадів А. Марголіна [8, с. 52], досить часто в самій Центральній Раді відбувалася не боротьба партій із їхніми програмами, а боротьба націй із їхніми потребами. Наприклад, як критично зазначає один із представників Єврейської народної партії О. Гольденвейзер, «“Фолкспартей”, незважаючи на свою назву, не була народною партією» [4, с. 200], а радше об'єднанням групи інтелігентів, які не вельми успішно намагалися наблизитися до народу. Тому хоча партія й розробила видатну політичну платформу, яка пізніше лягла в основу законопроекту про національно-персональну автономію, однак так і не спромоглася набути широкої популярності.

Практично кожна єврейська партія стояла на цілісності єврейства Росії, адже, як вказував С. Гольдельман [5, с. 12], серед більшості євреїв була поширеною думка, що Росія, будучи розділеною на самостійні держави, стане театром громадянської війни, а це загрожує російському єврейству. Щоб якось вирішити таке ненормальне для виваженої політики становище, Арнольд Марголін запропонував Михайлу Грушевському ідею створити всеукраїнські державно-територіальні партії (багатоетнічні за складом) замість українських, єврейських та відділень всеросійських партій [8, с. 52–52], однак цей задум так і не встиг зреалізуватися.

У цілому прогресивна й толерантна щодо національних меншостей політика Центральної Ради підважувалася революційним неспокоєм і війною з більшовиками. 25 січня 1918 р. Центральній Раді дове-

лося відступити з Києва до Житомира, щоб лише за місяць повернутися до Києва з німецькими військами. Будучи протягом місяця у вигнанні, Рада не вельми переймалася міжнаціональними питаннями, які на той час, зрозуміло, не були для неї першочерговими для вирішення. До того ж, жоден із представників національних меншин не був присутній на засіданнях Центральної Ради в екзилі. Хоча потім лунало багато звинувачень в бік представників національних меншин, які нібито не заважали брати участь у роботі Ради в Житомирі, є свідчення С. Гольдельмана [5, с. 9, 104], що, здійснюючи поспішну евакуацію, Рада просто не сповістила про це неукраїнських представників.

Окремої згадки варта їдишомовна книга «У важкі дні на Україні: спогади єврейського міністра» Аврама Ревуцького [16], надрукована 1924 р. у Берліні. Автор книги – одесит, колишній представник партії «Поалей-Ціон» в Українській Центральній Раді, керівник відділу у справах громад і національного самоврядування у віце-секретарстві (пізніше – міністерстві) єврейських справ. У січні–лютому 1919 р. А. Ревуцький обіймав посаду міністра з єврейських справ Ради народних міністрів УНР. У спогадах він згадує не лише час перебування на міністерській посаді, а й своє «перше знайомство з українським питанням», сприйняття звичайними євреями українського національного руху [16, с. 12–19], початок єврейсько-українського зближення, діяльність єврейських партій за Української Центральної Ради [16, с. 20–25].

Пояснюючи читачеві своє розуміння українського національного руху й, на його думку, певні хибні уявлення українських соціалістів про відсутність малої буржуазії в соціальній структурі українського народу, автор демонструє свою ознайомленість з іншими спогадами діячів Української Центральної Ради та згадує «надзвичайно цікаву книгу» [16, с. 30] – «Відродження нації» [3] колишнього голови Генерального секретаріату та Директорії В. Винниченка, яка вийшла друком у Відні 1920 р., «тобто в той час, коли Винниченко проголосив себе комуністом» [16, с. 30]. Очевидно, що спогади «Відродження нації» видалися настільки цікавими А. Ревуцькому, бо В. Винниченко, на відміну від багатьох інших українських діячів, які писали й друкували спогади про революційну добу, неодноразово й досить детально згадував і про єврейську складову в політиці Української Центральної Ради та виконавчої гілки влади Української Народної Республіки. Англomовний переклад мемуарів А. Ревуцького видали 1998 р. [17] в Канаді, однак ці спогади, на відміну від спогадів М. Зільберфарба, досі залишаються майже поза увагою українських дослідників.

Революційні події знайшли відображення не лише у спогадах, а й у літературних їдишомовних творах громадських діячів та письменників, які жили в Україні у ті роки. Цікавий щодо сприйняття і переосмислення дійсності та надій на рівноправне, щасливе співжиття різних національностей роман-утопія Бен Якова «Еденія: у місті майбутнього», виданий у Харкові 1918 р. Репринт цього на сьогодні рідкісного видання й переклад з їдишу івритом був виданий 1996 р. [14] у Тель-Авіві, український переклад літературного твору з науковим коментарем виданий 2014 р. [2], англомовний [20] – на п'ять років пізніше. Саме завдяки передмові сина письменника Абрагама Зірмані (Зінгмана) до виданого репринту стали відомі справжні ім'я та прізвище автора – Калмен Зінгман, сховані за псевдонімом Бен Яков.

Чим ця утопія може бути цікава сучасному читачеві та історику? Саме тим, як автор, чистокровний литвак, побачив паростки національного відродження українців і євреїв і помислив, що могло б бути після прийняття закону про національно-персональну автономію та повного втілення політики Української Центральної Ради через уявні 25 років від 1918 р. Нічого подібного ми не знаходимо в жодного з єврейських класиків тієї доби: ні в Давида Бергельсона, ні в Дер Ністера, ні в Лейба Квітка. Зінгман захоплений не тільки розквітом єврейської культури в Україні, а й національно-культурним відродженням українського народу. Очевидно, що автор в особі свого головного героя Залмена Кіндішмана надихався успіхами єврейського представництва й політикою Української Центральної Ради щодо розбудови квітучого, різноманітного культурного й громадського-політичного життя, єврейської національно-персональної автономії. Крім щасливого громадського й освітнього життя, ми бачимо й багато технологічних, утопічних новинок, які дуже подібні до того, що втілювалося значно пізніше у життя.

Певною протилежністю утопічному роману є автобіографічні «Мандри Біньяміна Четвертого: з українського хаосу» Дер Тункелера (Йосефа Тункеля), видані 1920 р. [15]. Роман сатирично показує не лише революційний хаос, а й повсякдення та побут киян, усі супротивні політичні партії (включно з усіма єврейськими) та рухи, військові й отаманські загани, що намагаються діяти в Києві чи оволодіти ним. Герой роману дозволяє собі сміятися не лише з себе, з українського хаосу, «власної громадянської війни на єврейській вулиці», а й навіть із дразливого питання погромів. Детально про інформаційний потенціал роману як історичного джерела [1] авторка цієї публікації писала у 2018 р. Першу частину роману перекладено й видано з передмовою та науковими комен-

тарями українською [6] у 2017 р. Друга частина незабаром теж вийде друком і удоступнить українським дослідникам це надзвичайно цікаве їдишомовне джерело з історії євреїв України в добу революції.

Висновки. У статті здійснено огляд і проаналізовано інформаційний потенціал мемуарів безпосередніх учасників революційних подій доби Української Центральної Ради: голови Генерального секретаріату Володимира Винниченка, першого міністра з єврейських справ Мойсея Зільберфарба та політичних діячів Аврама Ревуцького, Олексія Гольденвейзера, Соломона Гольдельмана й Арнольда Марголіна, а також їдишомовних творів громадських діячів та письменників, які жили в Україні у ті роки, – автобіографічного сатиричного роману Дер Тункелера «Мандри Біньяміна Четвертого: з українського хаосу» (Нью-Йорк, Варшава, 1920) та роману-утопії Бен Якова «Еденія: у місті майбутнього» (Харків, 1918).

Залучення таких документів особового походження значно збагачує дослідницький репертуар джерел того часу, адже дає змогу не лише доповнити джерела до історії єврейського представництва та діяльності єврейських партій в Українській Центральній Раді, а й розширити уявлення дослідників про міжнаціональні взаємини, революційний побут, сприйняття політики Української Центральної Ради пересічними громадянами.

Список бібліографічних посилань

1. Батанова Т. Революційна сатира: автобіографічний роман Дер Тункелера (Йосефа Тункеля) «Мандри Беньяміна Четвертого» як історичне джерело. *Євреї України: Революція й післяреволюційна модернізація. Політика. Культура. Суспільство: збірка статей* / за ред. С. Гіріка. Київ : Laurus, 2018. С. 186–195.

2. Бен Яков (Калмен Зінгман). Еденія: У місті майбутнього. Харків : Їдиш, 1918. [перекл. з мови їдиш Т. Батанової, Н. Риндюк ; передм. Й. Петровського-Штерна]. *Judaica Ukrainica: Annual Journal of Jewish Studies*. 2014. № 3. С. 231–255. <https://doi.org/10.14653/ju.2014.12>

3. Винниченко В. Відродження нації. Ч. 1. Київ; Відень : Дзвін, 1920. 348 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/1110/file.pdf>

4. Гольденвейзер А. А. Из Киевских воспоминаний (1917–1921 гг.). Архив русской революции. Берлин : Slowo-Verlag, Т. 6. 1922 г. С. 161–303.

5. Гольдельман С. І. Жидівська національна автономія на Україні (1917–1920 рр.). Мюнхен : Ін-т для вивчення СРСР, 1963. 109 с. (Копія: Торонто: адміністрація журналу «Вісті Комбатанта», 1993).

6. Дер Тункелер [Йосеф Тункель]. Мандри Біньяміна Четвертого: з українського хаосу. Нью-Йорк; Варшава : Вид-во «Мізрах ун майрев», 1920. 91 с. Уривок, розділи 1–7 / [передм., перекл. з їдишу Т. Батанової]. *Judaica Ukrainica: Annual Journal of Jewish Studies*. 2017. № 5. С. 129–157. <https://doi.org/10.14653/ju.2017.08>
7. Любовець Н. І. Мемуарій Української революції (1917–1921 рр.): автори та жанри. *Українська біографістика*. 2017. Вип. 15. С. 260–286. <https://doi.org/10.15407/ub.15.260>
8. Марголин А. Украина и политика Антанты (Записки еврея и гражданина). Берлин : Издательство С. Ефрон, 1922. 398 с.
9. Пиріг Р. Я. Мемуари сучасників як джерело з історії Української революції 1917–1921 років. *Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років*. 2009. Вип. 4. С. 31–58.
10. Пиріг Р. Я. Джерела з історії Української революції 1917–1921 років: матеріали особового походження. *Архіви України*. 2011. № 6(276). С. 83–102.
11. Рафес М. Два года революции на Украине. (Эволюция и раскол «Бунда»). М. : Гос. изд-во, 1920. 168 с.
12. Abramson, H. Jewish Representation in the Independent Ukrainian Governments of 1917–1920. *Slavic Review*. 1991. Vol. 50. No. 3. P. 542–50. *JSTOR*. <https://doi.org/10.2307/2499851>.
13. Abramson, H. A Prayer for the Government: Ukrainians and Jews in Revolutionary Times, 1917–1920. Cambridge: Harvard University Press, 1999. 258 p.
14. Ben-Yaakov (Kalman Zingman), Ba-ir he-atid “Edenyah” / In der tsukunft-shtot Edenia (Tel Aviv: Eked, 1996). 95 p.
15. Der Tunkeler. Masoes Binyomin ha-Revii: funem ukrainishn khaos. Nyu-York, Varsha: Mizrakh un Mayrev, 1920. 91 z. URL: <https://www.yiddish-bookcenter.org/collections/yiddish-books/spb-nybc204358/der-tunkeler-masaot-binyamin-ha-revii-fun-ukraynischen-khaos>
16. Revutsky, A. In di shvere teg oyf Ukraine: zikhroynes fun a yidishn ministr. Berlin: Yidisher literarisher farlag. 1924. 317 z.
17. Revutsky, A. Wrenching Times in Ukraine: Memoirs of a Minister for Jewish Affairs. Trans. Sam Revusky and Moische Kantorwitz. St. John’s, Newfoundland: Yksuver Publishing. 1998. 259 p.
18. Silberfarb M. The Jewish Ministry and Jewish National Autonomy in Ukraine. Kiev, 1918/19. / Translated by David H. Lincoln. New York: Aleph Press, 1993. 115 p.
19. Zilberfarb M. Dos idishe ministerium un di idishe avtonomie

in Ukraine (A bletl geshikhte). Kiev: Kooperative Gezelshaft «Idisher Folks-Farlag», 1919. 81 z., [85] z.

20. Zingman, K. In the Future City of Edenia (Part 1). In geveb, April 2019: Trans. Jordan Finkin. <https://ingeveb.org/texts-and-translations/edenia-part-1>

References

1. Batanova, T. (2018). Revoliutsiina satyra: avtobiohrafichnyi roman Der Tunkelera (Yosefa Tunkelia) “Mandry Beniamina Chetvertoho” yak istorychne dzherelo [Revolutionary satire: autobiographical novel by Der Tunkeler (Yosef Tunkel) “Travels of Benjamin the Fourth” as a historical source]. *Yevreii Ukrainy: Revoliutsiia y pisliarevoliutsiina modernizatsiia. Polityka. Kultura. Suspilstvo: Zbirka statey – Jews of Ukraine: Revolution and Post-Revolutionary Modernization. Politics. Culture. Society: Collection of Articles*, 186–195 [in Ukrainian].

2. Ben-Yakov (Kalmen Zingman). (2014). Edeniia: U misti maibutnioho. Kharkiv: Yidysh, 1918 [In a City of the Future: Edenia. Kharkiv, Yiddish, 1918]. [T. Batanova, N. Ryndiuk, Trans; introduction by Y. Petrovsky-Shtern]. *Judaica Ukrainica: Annual Journal of Jewish Studies*, 3, 231–255 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.14653/ju.2014.12>

3. Vynnychenko, V. (1920) Vidrodzhennia natsii [Revival of the Nation]. P. 1. Kyiv; Wien: Dzvin [in Ukrainian]. Retrieved from <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/1110/file.pdf>

4. Goldenvejzer, A. (1922). Iz Kievskih vospominanij (1917–1921 gg.). [From Kyiv memories (1917–1921)]. *Arhiv russskoj revoljucii – The Archives of the Russian Revolution*, 6, 161–303. Berlin: Slowo-Verlag [in Russian].

5. Goldelman, S. I. (1963). Zhydivska natsionalna avtonomiia na Ukraini (1917–1920 rr.) [The Jewish national autonomy in Ukraine (1917–1920)]. Munich: Instytut dlia vyvchennia SSSR. 109 p. (Copy: Toronto: administratsiia zhurnalu «Visti kombatanta») [in Ukrainian].

6. Der Tunkeler (Yosef Tunkel). (2017) Mandry Binyamina Chetvertoho: z ukraiinskoho khaosu. Nyu-York; Varshava: Vydavnytstvo “Mizrakh un Mayrev”, 1920. 91 s. Rozdily 1–7 [Travels of Binyomin the Fourth: From the Ukrainian Chaos. New York, Warsaw: “Mizrakh un Mayrev” publishing house, 1920. 91 p. Chapters 1–7] [T. Batanova, Trans, introduction]. *Judaica Ukrainica: Annual Journal of Jewish Studies* 5, 129–157 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.14653/ju.2017.08>

7. Lyubovets, N. (2017). Memuarii Ukrainskoi revoliutsii (1917–1921 rr.): avtory ta zhanry [Memoirs on the Ukrainian Revolution (1917–1921): authors

and genres]. *Ukrainska Biohrafistyka – Biographistica Ukrainica*, 15, 260–286 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/ub.15.260>

8. Margolin, A. (1922). *Ukraina i politika Antanty (Zapiski evreja i grazhdanina)* [Ukraine and the Policy of Antante (Notes of a Jew and a Citizen)]. Berlin: Yzdatel'stvo S. Efron. 398 p. [in Russian].

9. Pyrih, R. Ya. (2009). *Memuary suchasnykyv yak dzherelo z istorii Ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rokiv* [Memoirs of contemporaries as a source of history of the Ukrainian Revolution of 1917–1921]. *Problemy vyvchennia istorii Ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rokiv – Problems of Studying the History of the Ukrainian Revolution of 1917–1921*, 4, 31–58 [in Ukrainian].

10. Pyrih, R. Ya. (2011). *Dzherela z istorii Ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rokiv: materialy osobovoho pokhodzhennia* [Sources of the history of the Ukrainian revolution of 1917–1921: materials of personal origin]. *Arkhivy Ukrainy – Archives of Ukraine*, 6(276), 83–102 [in Ukrainian].

11. Rafes, M. (1920). *Dva goda revoljucii na Ukraine. (Jevoljucija i raskol “Bunda”)* [Two years of the revolution in Ukraine. (Evolution and the dissolution of the Bund)]. Moscow: Gosudarstvennoe izdate'lstvo. 168 p. [in Russian].

12. Abramson, H. (1991). Jewish Representation in the Independent Ukrainian Governments of 1917–1920. *Slavic Review*, 50 (3), 542–550. [in English]. *JSTOR*. <https://doi.org/10.2307/2499851>

13. Abramson, H. (1999). *A Prayer for the Government: Ukrainians and Jews in Revolutionary Times, 1917–1920*. Cambridge [in English].

14. Ben-Yaakov (Kalman Zingman) (1996). *Ba-ir he-atid “Edenyah” / In der tsukunft-shtot Edenia* [In a City of the Future: Edenia]. Tel Aviv: Eked, 1996 [in Hebrew and Yiddish].

15. Der Tunkeler (1920). *Masoets Binyomin ha-Revii: funem ukrainishn khaos* [Travels of Binyomin the Fourth: From the Ukrainian Chaos]. New York, Warsaw: Mizrakh un Mayrev [in Yiddish]. Retrieved from <https://www.yiddishbookcenter.org/collections/yiddish-books/spb-nybc204358/der-tunkeler-masaot-binyamin-ha-revii-fun-ukraynischen-khaos>

16. Revutsky, A. (1924). *In di shvere teg oyf Ukraine: zikhroynes fun a yidishn ministr* [In the Difficult Days of Ukraine: Memoirs of a Jewish Minister]. Berlin: Yidisher literarisher farlag. 317 p. [in Yiddish]

17. Revutsky, A. (1998). *Wrenching Times in Ukraine: Memoirs of a Minister for Jewish Affairs*. Trans. Sam Revusky and Moishe Kantorwitz. St. John's, Newfoundland: Yksuver Publishing. 259 p. [in English].

18. Silberfarb, M. (1993). *The Jewish Ministry and Jewish National*

Autonomy in Ukraine. Kiev, 1918/19. David H. Lincoln (Transl.). New York: Aleph Press, 115 p. [in English].

19. Zilberfarb, M. (1919). *Dos idishe ministerium un di idishe avtonomie in Ukraine (A bleit geshikhte)* [The Jewish Ministry and Jewish National Autonomy in Ukraine: A Page of History]. Kyiv: Kooperative Gezelshaft «Idisher Folks-Farlag», 81 p., [85] p. [in Yiddish].

20. Zingman, K. (2019). In the Future City of Edenia (Part 1). Trans. Jordan Finkin. *In geveb*, April [in English]. Retrieved from <https://ingeveb.org/texts-and-translations/edenia-part-1>

Стаття надійшла до редакції 19.10.2022.

Tetyana Batanova,

Research Associate,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

62 Volodymyrska St., Kyiv 01601, Ukraine

e-mail: batanova@nbuv.gov.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8407-9649>

Documents on the History of the Jewish Representation and the Activity of the Jewish Parties in the Ukrainian Central Rada:

Memoirs and Literary Works of Political and Public Figures

The purpose of the publication is to analyze the informational potential of such materials of personal origin as memoirs and literary works, written by the Jewish political and public figures right after the events of 1917–1918, when five Jewish political parties were actively engaged in the work of the Ukrainian Central Rada and establishing the Jewish representation in the Ukrainian People's Republic. *The methodology of the research* includes the use of analytical, historical comparative, causal and other general scientific methods, as well as methods of document studies, source studies and text analysis (discourse analysis, historical, biographical). *The scientific novelty* of the research is in studying and analysis of the informational potential of the materials of personal origin, written by the Jewish political and public figures right after the revolutionary events of 1917–1918. Besides the materials in Ukrainian and Russian, Yiddish memoirs and literary works are worth special attention; part of them was translated and thus brought to academic circulation in the recent years.

Conclusions. The article offer review and analysis of the informational potential of memoirs of the direct participants of the revolutionary events in the time of the Ukrainian Central Rada: Head of the General Secretariat Volodymyr Vynnychenko, first minister in the Jewish Affairs Moses Zilberfarb and political figures Abraham Revutsky, Oleksii Goldenveyzer, Solomon Goldelman and Arnold Margolin, as well

as Yiddish works of public figures and writers who lived in Ukraine in those years – autobiographical satirical novel *Travels of Benyomin the Fourth: from the Ukrainian Chaos* by Der Tunkeler (New York, Warsaw, 1920) and utopian novel of Ben-Yaakov *In the Future City of Edenia* (Kharkiv, 1918). The documents of personal origin significantly complement the set of sources for research of that epoch, since it allows not only supplement the sources for the history of the Jewish representation and activity of the Jewish parties in the Ukrainian Central Rada, but also extends researchers' notions about international relations, revolutionary everyday life, and perception of the Ukrainian Central Rada policy by common citizens.

Keywords: documents, Jewish political parties, Jewish representation, the Ukrainian Central Rada, memoirs, literary work.